PRIMA EDIȚIE DIN *ISTORIA LIMBII ROMÂNE* A LUI G. IVĂNESCU (1980)

CODRIN-LIVIU CUȚITARU*

Doamnelor şi Domnilor Academicieni, Doamnelor şi Domnilor Profesori, Domnule Preşedinte, Domnule Rector, stimaţi studenţi, stimaţi colegi,

Sunt foarte onorat să particip la deschiderea acestui eveniment academic care, prin tematica şi prestigioasa lui participare, ar trebui să aibă un impact semnificativ atât în plan național, cât şi internațional. Îmi mărturisesc, înainte de toate, în pofida cuvintelor de laudă ce mi-au precedat intervenția şi pentru care sunt recunoscător, un anumit diletantism în domeniul lingvistic. Eu sunt de formație anglist, aşa cum se ştie, mergând pe alte profiluri culturale şi ştiințifice. Întâmplarea a făcut ca, deşi nu l-am cunoscut pe marele profesor G. Ivănescu, destinul meu să se intersecteze întru câtva, într-un mod indirect, cu opera sa. Strict biografic vorbind, din nefericire, nu l-am întâlnit pe savant, el dispărând cu doar o lună înainte ca eu să devin student al Facultății de Filologie din Iaşi: profesorul ne părăsea în iunie 1987, iar, în iulie 1987, eu intram la Facultate, alături de noua generație de viitori filologi ai timpului respectiv. Totuşi, interacționasem deja cu cărțile profesorului Ivănescu, în primul rând cu *Istoria limbii române*, care pentru mine are, după cum se va vedea, şi un conținut de *mitologie personală*.

Pe la începutul anilor '80, când aveam aproape 12 ani şi eram un entuziast elev de gimnaziu, chiar la debutul vacanței de primăvară (şi aici deschid o mică paranteză – probabil cei din generația mea, poate şi cei din alte generații, îşi amintesc că acea scurtă vacanță de primăvară pe care o aveam în gimnaziu şi în liceu dezvăluia o intensitate a trăirii mult mai mare decât vacanțele tradiționale, precum vacanța de Crăciun şi vacanța de vară), puneam la cale, împreună cu prietenii mei, o ieşire cu bicicletele pe Splai Bahlui. Localnicii ştiu probabil zona – nu este, să admitem, una foarte frecventabilă. Noi, copiii, doream să exersăm senzații puternice, de sport extrem, practicam un fel de proto-*mountain biking* ceauşist. Nu aveam însă permisiunea părinților pentru o asemenea expediție. Fiind destul de ascultător din fire, nu îndrăzneam să plec fără un acord, fie el şi

* Universitatea „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, bd. Carol I, nr. 11, România.

ALIL, t. LIII, 2013, Bucureşti, p. 19–22

BDD-A1155 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:55:00 UTC)

superficial. Așadar, l-am abordat pe tatăl meu (care, la vremea aceea, era redactor-șef al Editurii Junimea), puțin temător, știind, din experiențe anterioare, că atitudinea lui va fi una refractară la planurile mele. L-am abordat prin învăluire, cerându-i însă, ultimativ, suficient de inteligibil, să-mi dea voie să plec cu bicicleta pe Splai Bahlui.

Spre surprinderea mea totală, tatăl meu – foarte relaxat și cumva absent la implicațiile reale ale solicitării intempestive – mi-a spus senin: „Bineînțeles, mergi, nicio problemă". Șocat fiind de acest acord neverosimil de rapid, i-am studiat, puțin mirat, desigur, comportamentul domestic din acea după-amiază. L-am auzit zicându-i mamei mele, și ea absolventă a Filologiei din Iași, la un moment dat: „Să știi că am reușit să scoatem *Istoria...* lui Ivănescu. Va fi una dintre cele mai importante lucrări pe care Editura Junimea din Iași le-a tipărit în ultimele decenii". În acea clipă, numele Ivănescu și, mai ales, misterioasa *Istorie...* a acestui personaj nu însemnau absolut nimic pentru mine. Totuși, atât numele, cât și titlul s-au fixat puternic pe palierele memoriei mele, datorită contextului extrem de plăcut în care mă „lovisem" de ele. Mai târziu, ca student, aveam să le regăsesc în biblioteca familiei. Am parcurs, în noua postură, teoriile lingvistice ale profesorului Ivănescu, la recomandarea unui alt mare cărturar din Școala lingvistică ieșeană, regretatul profesor Vasile Arvinte, dispărut și el dintre noi.

Descoperind cartea în biblioteca familiei, am citit, inevitabil, și dedicația savantului, pe care aș vrea astăzi să o arăt aici, nu atât în amintirea tatălui meu, și el plecat foarte recent dintre noi, cât mai ales datorită tâlcului cultural discret, pe care l-am deslușit, pe parcursul anilor, în interiorul ei. Scrie profesorul Ivănescu: „Domnului Virgil Cuțitaru, actualul conducător al Junimii, cu noi mulțumiri pentru ajutorul dat pentru tipărirea acestei opere și cu cele mai bune urări de activitate literară în viitor". La prima vedere, nu putem sesiza decât o cordială mulțumire, așa cum se obișnuiește, a autorului față de editor. Dar, în realitate, cuvintele fac o trimitere mai subtilă. O asemenea carte, o asemenea operă – și dumneavoastră știți mult mai bine decât mine valoarea ei – putea să apară la orice editură din țară, chiar și în acele timpuri. Probabil cu anumite eforturi, pentru că vremurile erau așa cum le știm, dar o astfel de lucrare, un astfel de tratat fundamental (iată, acea *operă fundamentală* pe care profesorul Petru Caraman o aștepta de la Ivănescu!) ar fi fost, și la vremea respectivă, un prilej de prestigiu, de onoare pentru oricare editură din România. Totuși, profesorul Ivănescu a ales Junimea din Iași. În plus, el accentuează ideea în amintita dedicație: se dedică „actualului conducător al Junimii".

M-am întrebat multă vreme de ce. Răspunsul mi s-a limpezit în timp. Savantul închidea, prin această carte, un cerc simbolic. Un cerc cu valoare istorică pentru memoria lui culturală și afectivă. Profesorul Ivănescu era un produs al Școlii ieșene, dar el nu venise din neant. Se formase în atmosfera ideilor raționaliste, pozitiviste și a spiritului critic creionate de Junimea maioresciană. Elev al lui Alexandru Philippide, Ivănescu s-a impregnat de timpuriu cu ideologia culturală junimistă. Multe dintre ideile lui Philippide au venit pe filiera maioresciană: reacția împotriva latiniștilor, reacția împotriva etimologiștilor și, în sfârșit, principiile

BDD-A1155 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:55:00 UTC)

pozitiviste care apar în *Gramatica elementară a limbii române* şi în *Originea românilor*. Ivănescu l-a considerat mentor pe Philippide, aşa cum mărturiseşte în *Prefața* la *Istoria limbii române*. În acelaşi timp însă, Philippide, şi acest lucru este mai puțin discutat în istoria literară, chiar în problemele de istorie a lingvisticii, l-a avut la un moment dat asistent de cercetare pe G. Ibrăileanu, un alt reprezentant de seamă al culturii ieşene, aşa cum bine se ştie. Ibrăileanu l-a avut student, la rândul său, la începutul anilor '30, chiar înainte să dispară (în 1936), pe G. Ivănescu. Ibrăileanu însuşi continuase acea teorie a spiritului critic, introdusă în cultura română de Maiorescu, în noua direcție a „Vieții româneşti" din perioada interbelică. Fără îndoială, Ivănescu s-a format în acest mediu post-junimist. Cum spune Shakespeare în *King Lear*, prin el (în cazul de față prin Ivănescu), „the wheel is come full circle" („roata s-a învârtit până la capăt"). Istoria şi-a complinit, mai precis, semnificația, *închizând cercul*.

Profesorul Ivănescu, aş îndrăzni să spun, este cel mai prețios produs, în epoca modernă, al spiritului cultural al Junimii, şi faptul că el a decis, în 1980 (cartea apăruse, dar într-o variantă fragmentară, încă din anii '50), să o dea la Junimea era ca o închidere a cercului, în viziunea lui de mare cărturar. Ca atare, noi, cei de astăzi, care ne legăm, într-un fel sau altul, de filologia ieşeană, îi datorăm, ca grup, profesorului Ivănescu continuitatea istoriei culturale ieşene.

Aşa cum observă Mircea Eliade într-un interviu pe care l-a dat în 1986, chiar cu câteva luni înainte de a muri, pentru „Chicago Magazine", istoria mare este fascinantă şi toți ne raportăm, *volens nolens*, la ea cumva; dar istoria mare este făcută, totodată, din istoriile mici, din fulgerările biografiilor comune, fără de care intervalul uman nu ar putea exista, nu ar putea căpăta substanțialitate. De aceea, mi-am permis astăzi să vă vorbesc puțin despre mica mea istorie ivănesciană, fără a-l fi cunoscut direct pe marele savant. Pentru mine, această istorie mică, această *mitologie personală*, s-a proiectat în istoria mare. Vă mulțumesc foarte mult pentru că mi-ați acordat acest prilej şi vă urez două zile pline de idei şi de interacțiuni intelectuale fructuoase!

P.S. După prezentarea Cuvântului de salut din deschiderea Colocviului *G. Ivănescu – 100 de ani de la naştere*, dna cercet. şt. principal I dr. Carmen-Gabriela Pamfil, fostă elevă şi colaboratoare a savantului, mi-a povestit câteva episoade din perioada tipăririi *Istoriei limbii române* la Editura Junimea. Includ aici relatarea Domniei Sale: „În anii 1979–1980, lucrarea lui G. Ivănescu predată editurii ieşene, după ce zăcuse aproape zece ani la Editura Ştiințifică din Bucureşti, intrase în lucru la tipografia Dosoftei. Din păcate, prin octombrie '79, profesorului Ivănescu i s-a declanşat o boală foarte grea, mielom multiplu, care l-a țintuit mult timp la pat. Starea sănătății lui fiind atât de gravă şi şansele de vindecare considerate minime, Editura Junimea a înțeles că trebuie să se mobilizeze ca să găsească soluția potrivită pentru finalizarea tipăririi *Istoriei limbii române*. Virgil Cuțitaru, care deținea pe atunci o funcție importantă la Editura Junimea, i-a cerut profesorului să indice o persoană devotată şi competentă, care să se implice în această operație anevoioasă. G. Ivănescu a apelat la mine, colaboram în acea vreme la editarea operei lingvistice a lui A. Philippide. A urmat, cu adevărat, o muncă susținută, la care au participat atât oamenii din editură, cât şi foşti studenți şi admiratori ai profesorului de la Institutul de Lingvistică, ce astăzi poartă numele lui A. Philippide, şi de la Facultatea de Litere a Universității ieşene. Fapt remarcabil, Virgil Cuțitaru şi-a luat răspunderea, foarte riscantă în perioada cenzurii comuniste, să accepte introducerea adaosurilor, completărilor de

BDD-A1155 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:55:00 UTC)

tot felul, corecturilor deloc puțin numeroase direct în tipografie, desigur, cu acordul acesteia, fără să mai primească avizul Editurii, pentru a urgenta apariția lucrării și pentru a-i înlesni o ultimă mare satisfacție savantului ieșean condamnat de acea boală nemiloasă. Astăzi, asemenea fapte nu pot fi percepute la adevărata lor valoare. Nimic mai firesc decât totala libertate a autorului de a scrie ce dorește și de a interveni în propriul text pentru a-l îmbunătăți, chiar în timpul pregătirii cărții pentru tipar. Tot firesc a fost și faptul că Virgil Cuțitaru l-a vizitat de câteva ori pe profesorul Ivănescu la spital, asigurându-l de sprijinul și considerația sa și a Editurii. Atunci însă, asemenea gesturi care introduceau în viața socială normalitatea, firescul erau rare. Prin ele i s-a adus marelui savant o fărâmă de bucurie, în drumul său, mereu zădărnicit și de un destin potrivnic, spre marea împlinire: *Istoria limbii române*".

BDD-A1155 © 2013 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:55:00 UTC)